

УДК 947.6
ББК 63.3(4Бел)
М74

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ

Рэдакцыйная калегія: М. Ф. Бандзелікаў (адказны рэдактар),
І. І. Багдановіч, Д. У. Дубінін, І. П. Калечыц

М74 **Мой родны край:** Матэрыялы студ. навук.-практ. канф. 30 крас. 2004 г.,
г. Мінск.— Мн.: БДПУ, 2004.— 52 с.
ISBN 985-435-896-8

У матэрыялах канферэнцыі даюцца малавядомыя звесткі з рэгіянальнай гісторыі Беларусі. Разглядаюцца пытанні этнаграфіі, археалогіі, краязнаўства. Вызначаюцца шляхі патрыятычнага выхавання моладзі.

Адрасаваны студэнтам гістарычных факультэтаў, выкладчыкам, настаўнікам і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй Бацькаўшчыны.

УДК 947.6
ББК 63.3(4Бел)

ISBN 985-435-896-8

© Калектыў аўтараў, 2004
© ВВЦ БДПУ, 2004

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

МОЙ РОДНЫ КРАЙ

*Матэрыялы студэнцкай
навукова-практычнай канферэнцыі
30 красавіка 2004 г., г. Мінск*

Мінск 2004

завесы. Падмурак складзены з цэглы — палчаткі і цэглы з гладкай паверхнасцю ў тэхніцы раўнамернай кладкі на вапнавым растворе. Таксама сустракаецца падмурак каменны выкладзены «насуха» [4].

У інвентары 1795 года даюцца звесткі аб компасе, які знаходзіўся з боку гаспадарчых пабудов. Ён, хутчэй за ўсё, быў на мармуровай дошцы, што стаяла на драўляным пастамеце. Да прыезду М.Кл.Агінскага ў Залессе ў палацы правялі капітальны рамонт. Палац быў пабелены, гонтавы вальмавы дах пафарбаваны пад колер чарапіцы [3, 13]. Палац аднавілі, змяніўся і выгляд парку. У 1802 годзе зроблены новы інвентар. «...Парк вялікі, не мае ніводнага фруктовага дрэва. З права флігель, злева — канюшня нахшталь літары «L». За палацам хатка садоўніка. У канцы парку знаходзіліся плодзавыя дрэвы — «садзік малы». Такім чынам, самым першым архітэктурным аб'ектам ва ўладанні Агінскіх у Залессі з'яўляецца палац 2-й паловы XVIII ст. Палац і парк дастаткова сціплыя, калі параўноўваць іх з уладаннямі іншых магнатаў.

З прыездам у Залессе М.Кл.Агінскага блізка ад старога палаца быў пабудаваны новы мураваны палац, які не перасягнуў стары палац шыкоўнасцю свайго ўбранства. Будаўніцтва палаца было завершана толькі ў 1815 годзе. У стварэнні праекта прымаў удзел і М.Кл.Агінскі. Дакладна вядома, што галоўная роля ў стварэнні праекта належала прафесару архітэктуры Віленскага ўніверсітэта Міхалу Шульцу. Пасля яго смерці кіраваў будаўніцтвам віленскі архітэктар Юзаф Пусэ. Захаваліся імёны некаторых будаўнікоў: Францішак Высоцкі, Якаў Буйноўскі, Юзаф Астроўскі. Магчыма, гэта былі жыхары навакольных вёсак. Па стылю палац належыць больш да класіцызму, зноў жа са сваімі мясцовымі правінцыйнымі асаблівасцямі. У якасці падмурка выкарыстоўваўся насціл з галля, на якім узводзіліся мury палаца. Цэнтральная частка, якая завяршаецца невялікай вежай, дзе змяшчаецца гадзіннік з боем, выдзеленая чатыроххалонным порцікам [1, 86]. Асаблівасцю архітэктуры гэтага палацу з'яўляецца чаргаванне двухпавярховых і аднапавярховых аб'ёмаў. Захавалася апісанне ўнутранай планіроўкі. Палац меў шэраг парадных памяшканняў, сярод якіх вядомы «ружовая гасцёўня», сталовая, бібліятэка. У палацы была аранжарэя, дзе вырошчваліся розныя экзатычныя расліны: вінаград, лімонны апельсіны, ананасы і г.д. Інтэр'ер палацу даволі ўтульны і ў многім адпавядае традыцыям шляхецкай самабытнасці таго часу, хаця і захоўвае адзнакі асабістага густу гаспадаря. Падлога была з ясеневага паркету. Присутнічаў традыцыйны элемент для шляхецкіх сядзібаў — краявіды ў рамках і партрэты, і, таксама, люстэркі. Так, вядома, што «ружовая гасцёўня» былі партрэты князёўны Марыі дэ Нэры (другой жонкі Агінскага, партрэт Аляксандра Першага. Было ў гэтай гасцёўні фартэпіяна з чырвонага дрэва, піюптры для нотаў. Фартэпіяна з чырвонага дрэва было таксама ў бібліятэцы. Там жа была печ з кафлі з дзерцамі чыгуннымі. Пакоі былі даволі прасторнымі, светлымі. У многім адчуваўся рамантызм і густ уладальніка.

У час будаўніцтва новага палацу быў сфарміраваны і сапраўды пейзажны парк. Пачынае дамінаваць пейзажнасць, непасрэднасць, лёгкасць і прастата. У парку ўстанаўліваецца шэраг павільёнаў, масткоў праз рачулку Сабрынку. На першы план выходзіць сентыментальнасць, яднанне з прыродай, упісанне ў натуральнае асяроддзе. Але і сцэжкі праходзілі свабодна. Але атрымліваецца плаўныя, падпарадкаваныя мясцовасці абрысы. У многіх парках такога тыпу у сядзібах алеі выбягаюць з парку і ўліваюцца ў прастору лесу. Кожны маршрут, кожная звлістая сцэжка давалі новыя ўражанні, новую змену пейзажа [2, 60-63]. У самых прыляўнічых месцах былі ўстаноўлены памятныя камяні. Адзін — у гонар Касцюшкі і паўстаўцаў 1794 года, а другі — у гонар настаўніка Жана Ралея (камень быў знойдзены ў жніўні 1995 года).

У англійскім парку была ўзведзена грэка—рымская паўкруглая мураваная альтанка, якая атрымала назву «Альтанка Амеліі», або «Храм Амеллі», звернутая галоўным

фасадам на прагулачны звырынец. Амелія — дачка Агінскага. Менавіта ад яе імя пазней пойдзе назва суседняй вёскі Амеліна. Існавала і другая — «кітайская» альтанка, круглай формы з двума паверхамі. Яна была своеасаблівай пляцоўкай, з якой можна было назіраць за дзікімі жывёламі.

Кветкі панавалі паўсюль: як у самых аддаленых кутках сядзібы, так і пад самымі вокнамі палаца. Агінскі цікавіўся новымі гатункамі кветак і вельмі ганарыўся сваёй аранжарэяй, кансультаваўся ў навукуўца — саавада з Вільні Юзафа Струмілья аб развядзенні гваздзікоў і туберозаў. Пугім кансультантам у гэтай справе быў заснавальнік Віленскага батанічнага саду Станіслаў Кандзіл. Частка раслін для залескага парку была прывезена са шчорсайскага парку сядзібы Храптовіча. Дарэчы, адгалоскі кветачнай элапей былі яшчэ ў другой чвэрці XIX стагоддзя. Па ўспамінах мясцовай жыхаркі М. І. Багдановіч, кветкі раслі роўнымі густымі шчыльнымі палоскамі і былі незвычайнай, амаль што фантастычнай прыгажосці.

Сумы лес наваткай сядзібы пасля ад'езду Агінскага ў Італію. Гэтаму роду сядзіба будзе належыць яшчэ да 309 года. У 30-я гады XX ст. маёнтак і сядзіба Агінскіх былі выкуплены польскім зямельным банкам. У канцы 20-х гадоў зямлі, стаў і млын набылі браты Кабчынскія, што прыехалі з Расіі. Маёнтак з паркам набыла пані Марыя Жабрыўка, якая прыехала з Варшавы. Яна, можна сказаць, падоўжыла жыццё сядзібе, выратаваўшы яе ад канчатковага знішчэння: зрабіла там капітальны рамонт і ператварыла маёнтак у прэстэжны летні пансіянат, куды прыязджалі на адпачынак з Вільні і Варшавы. У 1939-1941 гадах у былым палацы Агінскіх размяшчаўся Дом адпачынку для жыхароў Мінска. У 1961 годзе Дом адпачынку ператвораны ў Дом састарэлых, а ў 1977 годзе тэрыторыя і маёнтак перададзены смаргонскаму сілікатнаму заводу.

Сядзіба М. Кл. Агінскага — гэта помнік гісторыі і культуры, дзе была складзена большасць раманаў і паланэзаў кампазітара. Тут ён пачаў пісаць свае літаратурныя творы «Мемуары аб Польшы і паляках з 1788 па 1815 гг.» і «Лісты аб музыцы». Зараз у Залессі захаваліся фрагменты паркаў XVIII і XIX ст., стаў, невялікі палац і адрастаўраваная капліца. Пытанне аб рэстаўрацыі сядзібнага комплексу застаецца актуальным.

Літаратура

1. Верамейчык С. Міхал Клеафас Агінскі. Мн., 2003.
2. Кулагін А.Н. Архитектура дворцова—усадебных ансамблей Белоруссии. Мн., 1981.
3. Інвентарныя вопісы сядзібы Агінскіх у Залессі.
4. Археологический отчёт о проведении раскопок в усадьбе Огинских. Архіў аддзелаў археалогіі Інстытута Гісторыі НАН Беларусі. Справа № 876.
5. Трэпет Л. Там, дзе гучалі паланэзы. Мн., 1990.

СМАРГОНШЧЫНА Ў ЧАСЫ З'ЯДНАННЯ Ў ВЕРАСНІ 1939 ГОДА

П.Савіцкі

Ёсць у гісторыі даты і падзеі, якія карэнным чынам вызначаюць лёсы народаў. Для беларускай адной з такіх дат стала 17 верасня 1939 года. Гэты дзень паклаў пачатак уз'яднання заходнебеларускага народа з БССР. Гэта падзея з'явілася актам гістарычнай справядлівасці.

«Мы праходзілі па мястэчку Смаргонь. На чырвоным палотнішчы праз вуліцу кальшэца транспарант са словамі прывітання вялікаму правадзьру народаў таварышу Сталіну і Чырвонай Арміі», — так пісаў адзін з вызваліцеляў Заходняй Беларусі, нехта лейтэнант Шведаў [1, 2].

Па-рознаму тракуюць цяпер гісторыкі падзеі 17 верасня 1939 года. Адно называюць гэты дзень акупацыяй, другія — вызваленнем. Па-рознаму ўспрымалі яго і тады, 65 гадоў назад. Напярэдадні прыходу Чырвонай Арміі і Савецкай улады жыхары Заходняй Беларусі, а значыць, і Смаргоншчыны, знаходзіліся пад асабліва моцным ідэалагічным уздзеяннем. З аднаго боку, польскія ўлады і нацыянальныя дэмакраты ў самых чорных фарбах малювалі савецкія парадкі, асабліва жыццё ў калгасах, расказвалі аб камуністах-бязбожніках. З другога — камуністы Заходняй Беларусі ў цяжкіх умовах нелегальнай работы даводзілі да простых людзей зусім іншае пра Саветы: аб адсутнасці беспрацоўя, аб магчымасці бясплатна вучыцца, аб зямлі [2, 1].

Безумоўна, і тая, і другая агітацыя мелі вялікае ўздзеянне на людзей. Таму новую ўладу сустракалі з рознымі пачуццямі — з радасцю і надзеяй, трывогай і нянавісцю.

Як вядома, у 1921 годзе ў Заходняй Беларусі ўстанаўліваецца акупацыйны рэжым панскай Польшчы. Амаль не развіваецца прамысловасць. Сяляне задыхаюцца ад зямельнага голаду. 16 тысяч польскіх памешчыкаў або 0,9% насельніцтва валодаюць большай паловай зямлі. Сотні тысяч беззямельных і малазямельных сялян вымушаны былі хадзіць з сумой на плячах ад горада да горада ў пошуках работы і кавалка хлеба. Але гарады былі перапоўнены беспрацоўнымі. Па даных польскай статыстыкі ў 1939 годзе толькі ў гарадах Польшчы было 1,5 мільёна беспрацоўных. Калі ж улічыць беспрацоўных вёскі, то гэта лічба перавышала тры мільёны чалавек.

Самага простага выпадку было дастаткова, каб аштрафаваць чалавека ці пасадыць яго ў турму. Сяляне былі пастаўлены ў такія ўмовы, што літаральна нельга было зрабіць ніводнага кроку, каб не заплаціць штрафу. Штрафавалі за пасевы тытуню, за карыстанне запальчакі замест запалак — гэта «падрывала» дзяржаўную манополію [1, 2]. Плот не пафарбаваў, комін не пабяліў, едзеш па дарозе не тым бокам, сарваў рыб у памешчыцкім лесе ці дзяржаўным (а іншых лясоў не было) — плаці штраф [1, 2]. Нават польская рэакцыйная прэса не магла змаўчаць таго факта, што «з сялян бяроцца 83 віды разнастайных прамых падаткаў. Калі ж да гэтага дадаць штрафы і іншыя зборы, то ў сапраўднасці іх будзе 100, калі не больш». Пра гэта пісала газета «Курьер Віленскі» ад 25 жніўня 1934 года [1, 2].

Праводзячы палітыку каланізацыі, польскі ўрад на «Крэсах усходніх» не развіваў прамысловасці, лічыў іх сыравіннымі прыдаткамі.

Так з 32 смаргонскіх фабрык (да 1915 года) да 1939 года была ўзноўлена толькі адна, дзе працавала нязначная колькасць рабочых. Афіцыйная польская статыстыка прызнавала, што рабочыя Заходняй Беларусі за адну і тую ж працу атрымлівалі з-за платы ў два з лішнім разы меншую, чым рабочыя прамысловых раёнаў Варшаўскага в.з.водства [4, 8].

Асабліва цяжкім было жыццё дзяцей і моладзі. Сістэматычнае недаяданне, недахоп у сям'і сродкаў для пакупкі вопраткі і абутку, цяжкія ўмовы працы — у гэта прыводзіла да частых захворванняў і эпідэмій, якія забіралі з сабой тысячы юных жыццяў. Тых жа, хто заставаўся ў жывых, чакала адно — быць цёмнымі і бяспрацоўнымі нольнікамі. У панскай Польшчы для дзяцей працоўных Заходняй Беларусі былі зачынены дзверы ў школы, у вышэйшыя навучальныя ўстановы. Вучоба ў гімназіі аштрафавала чала 900 злотых у год, а карова — 250-300 злотых, пуд хлеба — 2 злотых. Сёлёніну, каб паслаць сваё дзіця ў гімназію, неабходна было прадаць 3 каровы ці 50 пудоў хлеба. Пры ўсім жаданні ён не мог гэтага зрабіць. Вось чаму большасць насельніцтва Заходняй Беларусі была непісьменнай. На Смаргоншчыне да 1939 года была адна гандлёвая школа, 11 сямігадовых і 34 пачатковыя школы, 70 працэнтаў насельніцтва нашага краю было непісьменным [5, 3].

Польскія паны імкнуліся даказаць, што беларускай нацыянальнасці няма і ніколі не было. Таму школы, кнігі, газеты на беларускай мове былі забаронены. У дзяржаўных установах беларусам забаранялася размаўляць на сваёй роднай мове. Беларусам не дазвалялася займаць якія-небудзь пасады ў арміі, працаваць у дзяржаўных установах. Ксяндзы, памешчыкі, чыноўнікі, і асаднікі вялі апалчванне насельніцтва Заходняй Беларусі, распальвалі нацыянальную варажасць. Масавае беспрацоўе, беззямелле, жорсткая эксплуатацыя, вялікія падаткі і штрафы прыводзілі працоўных Заходняй Беларусі да крайняй галечы.

«Зямлі, волі і лепшай долі можна дабіцца толькі ў барацьбе» — гаварылі камуністы, за якімі ішла моладзь і камсамольцы [6, 279].

Да 1925 года працоўныя Смаргоншчыны вялі партызанскую барацьбу з акупантамі пад кіраўніцтвам сакратара падпольнага райкома партыі Юльяна Балыша. Сяляне вёсак Алянец, Заскавічы, Гаўці, Рудн. арганізавалі баявую паўстанцкую групу, якой кіраваў Піліп Яблонскі. Актыўнымі арганіамі гэтых гадоў былі П.Д.Мейсак, Антон Садоўскі, Іван Карней, Юльян Дамашніц, Павел Лукашэвіч, Васіль Мейсак, Уладзімір Дакурка, Ігнат Карыцька, Рыгор Дудко, Міхалі Пальчыца, Мікалай Яблонскі і іншыя [7, 25-32].

Рэвалюцыйная барацьбу ва «ўсходніх крэсах» не магла замаўчаць нават рэакцыйная буржуазная прэса. А.Навачынскі ў газеце «Речь Посполита» пісаў: «На нашых усходніх стварылася фатальнае становішча: калі на працягу некалькіх гадоў не адбудзецца перамены, будзе паўсюдна паўстанне. Калі мы не патопім яго ў крыві, яно здымае некалькі правінцый. Небходна цяпер жа ліквідаваць усе банды, неабходна высветліць, дзе ім дапамагае мясцовае насельніцтва, і з усім гэтым хуліганствам трэба расправіцца без затрымкі. Адказ на паўстанне адзін — шыбеніцы і больш нічога. Неабходна ўсё тутэйшае насельніцтва зверху да нізу падвергнуць тэрору, каб у яго ў жылах застыла кроў» [6, 155-159].

Над працоўнымі пачаліся зверскія расправы, паўсюдна былі створаны ваенна-паліцэйскія суды. У 1924 годзе было ўведзена асаднае становішча. Партызанскія атрады спынілі свае дзеянні і пасля атрымання пісьма-звароту ЦК КПЗБ перайшлі да новых форм барацьбы — агітацыйна-масавай работы сярод насельніцтва. Большасць жыхароў Смаргоншчыны пачалі ўступаць у легальную масавую арганізацыю — Беларускаю сялянска-рабочую грамаду. Арганізатарамі яе былі Аляксандр Сцефановіч і Васіль Сідаровіч. Але ў студзені 1927 года польская паліцыя разграміла грамаду [1, 2]. Самыя актыўныя ўдзельнікі яе былі аддадзены пад суд без следства.

КПЗБ у сваёй рабоце па кіраўніцтву барацьбой працоўных абапіралася на масавыя рэвалюцыйна-дэмакратычныя арганізацыі — КСМЗБ, секцыю МОПР. Вялікую работу КПЗБ правяла па стварэнню і развіццю легальнай культурна-асветніцкай арганізацыі — Таварыства беларускай школы (ТБШ). Падпольны райком партыі ў Смаргоні ўзначальваў У.С.Шыдлоўскі, якога польскія следчы называў «невывученым камуністам» [8, 5].

Падпольны райком камсамола працуе пад кіраўніцтвам Клары Легат. ТБШ у Белавічах узначальвае Антон Дурэжа. У Шугавічах — Вайцех Шугавіч. Пад-польныя ячэйкі КПЗБ, КСМЗБ ствараюцца ў вёсках Карані, Мінкі, Вялікая Мыса, Базары, Новаспаск, Цары, Пасьнікі, Кунава, Белавічы, Карналінка, Кравз, Сівіца, Суцькава і іншых [7, 25-32].

Аб росце тэрору ў Заходняй Беларусі сведчаць такія даныя [1, 2]:

	1929 год	1932 год
Арыштавана за камуністычную дзейнасць	6028	48829
Забіта на дэманстрацыях	30	369
Пакарана смерцю	3	207
Палітычных зняволеных турмах	2800	12000

У гэтай няпростай абстаноўцы і быў падпісаны 23 жніўня 1939 года Дагавор паміж Германіяй і СССР. Згодна сакрэтнага пратакола, Заходняя Беларусь, у тым ліку і Смаргоншчына, павінна была увайсці ў склад БССР. Першым крокам працэса ўз'яднання Заходняй Беларусі і БССР стала 17 верасня 1939 года.

Літаратура

1. Ковкель И.И., И.Я.Мараш. «Сморгонь: историко-экономический очерк». Мн., 1984.
2. «Они не стали на колени». Мн, 1966.
3. «Светлы шлях», 1963, 23 лістапада.
4. «Светлы шлях», 1999, 25 верасня, №73.
5. «Светлы шлях», 1989, 26 жніўня, №103.
6. «Светлы шлях», 1989, 16 верасня, №115.
7. «Светлы шлях», 1999, 26 верасня, №74.
8. «Светлы шлях», 2000, 16 ліпеня, №44.

«ЕЖЕ НЫНЕ НАРИЧУТ ПОГОНЯ»

К. Лабачэўская

Узнікненне і замацаванне герба Пагоня на беларускіх землях, пераўварэнне яго ў нацыянальны сімвал адбылося не адразу, гэта не быў нейкі аднахвілінны акт. Існуе шмат розных версій аб паходжанні герба, але кожная з іх быццам імкнецца абвергнуць астатнія.

Зазірнем у энцыклапедыю: «Коннік з мячом або кап'ём — сімвал, пашыраны ў сфрагістыцы і геральдыцы сярэднявечковай Еўропы» [1, 595]. Адпаведна з рознымі летапіснымі дадзенымі, ён фіксуецца ўпершыню на тэрыторыі этнічнай Беларусі у канцы XIII — пачатку XIV стст. Хаця, бясспрэчна, сама ідэя мае больш далёкія вытокі. Спачатку Пагоня была асабістай эмблемай князя, з цягам часу стала гербам роду, зямлі, дзяржавы. За дзяржаўны герб Вялікага княства Літоўскага Пагоня была прынята ў 1384 годзе [2, 9-11]. Канчатковае юрыдычнае афармленне Пагоні адзначана статутамі ВКЛ 1566 і 1596 гг., дзе ў адпаведных артыкулах фіксавалася абавязковае ўжыванне яе ў якасці герба на пячатках ваяводстваў і павеатаў ВКЛ [3, 18-19].

Наш старадаўні сімвал Пагоня выспяваў з глыбокай старажытнасці і адлюстроўваў умовы жыцця нашых продкаў. Такое стаўленне да яе не з'яўляецца выпадковым. З таго моманту, як чалавек сеў на каня, ён набыў новыя якасці: павялічыў сваю моц і штурхасць перасоўвання ў прасторы і перавагу над пешай асобай, што не магло не аказаць свайго адлюстравання ў тагачаснай свядомасці і ў мастацтве. Адным з найбольш старажытных помнікаў выявы вэдака з'яўляецца грэка-пырсідская пячатка, якая датуецца V стагоддзем да н.э.

Як піша вядомы польскі даследчык геральдыкі і сфрагістыкі К.Кучыньскі, «пячатка з коннай выявай выступала ў сфрагістыцы князёў і феадалных уладальнікаў на захадзе Еўропы ўжо ў XI ст.» Менавіта гэта магло ўплываць на ўзнікненне герба Пагоня ў ВКЛ.

Але ўсё сказанае вышэй толькі адзін аспект узнікнення герба Пагоня, і, на думку шматлікіх даследчыкаў, не вырашальны [4, 4].

Дыскусійным з'яўляецца пытанне, хто ж упершыню ўжыў Пагоню. У хроніцы Літоўскай і Жамойцкай гаворыцца, што князь «Наримунт (Глеб) мел герб «... в гербе муж збройный, на коню белом, в полю червоном, меч голый, як бы кого гонючи держал над головою, и есть оттоля названы Погоня». Да таго ж да дакумента 1330 года — Полацкай граматы —

прывешана пячатка князя Нарымунта з выявай гэтага герба. Шэраг хронік-летапісаў таксама паўтараюць дадзеныя звесткі.

В. Чамярыцкі і Г. Штыхаў прыводзяць ўрывак з Густынскага летапісу, які прыпісвае абранне Пагоні іншаму князю: «В лето 6786 (1278) ... Витен нача княжети над Литвою измысли себе герб и всему княжеству Литовскому печатать: рыцер збройны на коне з мечем, еже ныне наричут Погоня» [5, 8]. А. Цітоў таксама спасылваецца на гэты летапіс [3, 17].

Іншыя ж даследчыкі лічаць, што першая эмблема (на гербе ці пячатцы) ВКЛ з'явілася раней, у 1250 годзе, калі вялікі князь Міндоўга прыняў каталіцкую веру і быў каранаваны. Тады ж Міндоўгу павінны былі ўручыць і неабходныя яго сану рэгаліі. Гэтае меркаванне нарэшце пацвердзілася, калі вайшлі пячатку Міндоўга з выяваю Пагоні і каралеўскаю каронаю над ёю [5, 8]. Але большасць даследчыкаў лічаць гэту пячатку фальсіфікатам канца XIX ст., на што паказваецца яе стыльовыя асаблівасці [4, 14].

Такім чынам, існуе шмат розных пунктаў гледжання на тое, хто ж быў ініцыятарам гэтага герба і менавіта ў якія часы ён з'явіўся, але, як бы там ні было, усе летапісныя крыніцы з большай ці меншай ступенню храналагічнай дакладнасці фіксуюць гэтую падзею 70-90 гадамі XIII ст. Але гэты сімвал стаў бы звычайным дынастычным гербам, калі б ён не быў шчыльна звязаны з умовамі жыцця і міфалагічнай традыцыяй народа, які жыў на гэтай зямлі [4, 7].

На пачатку XIII-XIV стст., за няпоўную чвэрць стагоддзя ВКЛ прыйшлося адбіваць звыш 30 наездаў тэтонаў і прымаць удзел яшчэ у 14 паходах супраць іх. У святле такіх фактаў становіцца зразумелай сімволіка Пагоні і яе папулярнасць у сярэднявечковай Літуска-Беларускай дзяржаве. Увогуле конніка звязваюць з князем, абаронцам роднай зямлі.

У дакуменце 1387 г. растлумачваецца, што паводле народнага разумення, Пагоня — гэта праследванне ворагаў, каб яны ўцякалі з нашай зямлі. «У праследванні ворагаў, якое па народнаму завецца пагоня, павінны ўдзельнічаць не толькі рыцары, але і кожныя мужчыны, які мае магчымасць насіць зброю» [6, 119].

Наступнай прычынай узнікнення Пагоні на нашых землях з'явілася грэка-візантыйская традыцыя. Прыняцце хрысціянства пашырыла сувязі з Візантыяй. Разам з хрысціянствам перайшлі да нас імёны і міфалагічныя ці рэальныя фігуры грэкавізантыйскага пантэону. Адною з іх з'яўляецца постаць святога Георгія. Ягонае традыцыйнае іканаграфія — рыцар з дзідай на кані. Цікавым падаецца і той факт, што вельмі часта ў той жа іканаграфіі сустракаюцца выявы св. Барыса і Глеба [4, 8].

Акрамя таго, ёсць паданні, што Пагоня паходзіць ад выявы язычніцкага бога Ярылы, які, згодна з легендай, выязджаў на белым кані ў час, калі ўзыходзіць ярына [7, 2]. У цэлым славянскае слова «ярыла» адпавядае санскрыцкаму «Арван», у пазнейшым санскрыцце азначае — конь, але ў Ведах яно больш захавала сваё першапачатковае значэнне — хуткі, бягучы [8, 12; 9, 85].

Увогуле, культ каня ў абрадах і звычаях як славян, так і балтаў меў вялікае значэнне. Ён прасочваецца і ў археалагічных матэрыялах: на памежжы Беларусі і Літвы раскапаны пахаванні людзей з коньмі [9, 86].

Вельмі істотнай часткай герба з'яўляецца шасціканцовы крыж, які адлюстроўваўся жоўтым (залатым) на сінім шчыце. Яго паходжанне канчаткова не высветлена. Па традыцыі прынята лічыць гэты крыж Ярылавым. Не выключана, што ён звязаны з традыцыямі візантыйскай культуры і праваслаўнай царквы. У гэтай сувязі можна звярнуць увагу на тое, што шасціканцовым з'яўляецца і крыж Ефрасінні Полацкай [9, 89]. Згодна з меркаваннямі іншых даследчыкаў, шасціканцовы крыж быў родавым гербавым знакам вялікага князя літоўскага Ягайлы і постым замацаваўся ў дзяржаўнай геральдыцы ВКЛ [6, 121].